ਕੁੱਖ ਦੀ ਆਵਾਜ਼

ਨਾ ਕੋਈ ਖੇਡ, ਖਿਡੌਣਾ ਮੰਗਾਂ, ਪਾਲਣੇ ਵਿਚ ਨਾ ਸੌਣਾ ਮੰਗਾਂ।
ਇਕੋ ਮੰਗ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ, ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰ ਕਰ ਹਾਰੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ਲੋਰੀ ਤੈਥੋਂ, ਜਨਮ ਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਂ।

ਲਾਡੋ ਕਹਿਕੇ ਸੱਦ ਲਵੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਵੀਂ ਨਾ।
ਇੰਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਠੰਡ ਪੈ ਜਾਊ, ਭਾਵੇਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਵੀਂ ਨਾ।
ਨਾਲ ਬਿਆਜ ਦੇ ਮੋੜ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਦੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਉਧਾਰੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦੇਖੀਂ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਵਾਸਤੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।
ਕੈਸੀ ਲਗਦੀ ਰੱਬ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਬਸ ਇਹ ਤੱਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।
ਕੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਬਾਬਲ ਪਿਆਰਾ, ਕੈਸੀ ਹੁੰਦੀ ਪਿਆਰੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

ਕਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਤੂੰ, ਧੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਵਾਂਗੀ।
ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ ਕਿੰਜ ਬਨ੍ਹਾਵਾਂਗੀ।
ਪਲ ਵਿਚ ਪੱਤਾ-ਪੱਤਾ ਹੋਜੂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

ਬਾਬਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਖਰਚਾ ਕਰਦੀ, ਖਰਚੇ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਡਰਦਾ ਏਂ।
ਕੰਨਿਆ-ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਿਉਂ ਕੰਨਿਆ-ਹੱਤਿਆ ਕਰਦਾ ਏਂ।
ਕਿਸੇ ਸਹੇਲੀ ਤੋਂ ਮੰਗ-ਮੰਗ ਕੇ, ਪੜ੍ਹ ਲਊਂ ਕਿਤਾਬ ਉਧਾਰੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

ਕਹਿੰਦੇ ਬਾਬਲ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਤੇ ਮਾਵਾਂ ਛਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ।
ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਧੀਆਂ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ, ਰੋਜ਼ ਸਲਾਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ।
'ਬੀਬੀਪੁਰੀਏ' ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਬਹਿ ਕੇ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰੀਂ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਬੀਬੀਪੁਰੀਆ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਲੋਰੀ : ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੁਲਾਉਣ ਲਈ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ

ਸੱਦ : ਬੁਲਾ

ਬਾਬਲ : ਪਿਤਾ, ਬਾਪ

ਟਿੱਪਣੀ

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ (ਅਣਜੰਮੀ ਧੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ) ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੇਵਿੰਦਰ ਬੀਬੀਪੁਰੀਆ ਨੇ ਜਨਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਧੀ ਵਲੋਂ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੁਹਾਈ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਸਲਾਮਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਕ ਕਥਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਬੋਝ ਨਾ ਬਣਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦੀ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਲਣੇ ਤੇ ਖਿਡੌਣੇ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏਗੀ। ਉਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਵਰਗੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਧੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਭਲਾ :

(i) ਧੀ ਕਿੱਥੇ ਬੈਠਣਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ ?

(ii) ਬਾਬਲ ਨੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

(iii) ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ 'ਪਿਆਰਾ' ਤੇ 'ਪਿਆਰੀ' ਕੌਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੀ ਵੇਖਣ ਦੀ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ?

(iv) ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

(v) ਧੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ?

(vi) 'ਲਾਡੋ' ਅਖਵਾਉਣਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ?

(vii) ਧੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੀ ਹੋਈ ਵੀਰ ਦੇ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦੀ ਹੈ ?

(viii) ਧੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੀ ਸਥਾਨ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੋ ?

2. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਉ :

ਲਾਡੋ ਕਹਿਕੇ ਸੱਦ ਲਵੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਵੀਂ ਨਾ।
ਇੰਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਠੰਡ ਪੈ ਜਾਊ, ਭਾਵੇਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਵੀਂ ਨਾ।
ਨਾਲ ਬਿਆਜ ਦੇ ਮੋੜ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਦੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਉਧਾਰੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

(i) ਲਾਡੋ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?
(ii) ਕੌਣ, ਕਿਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਉਂ ?
(iii) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਕਵੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ ?
(iv) ਮਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਏ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਵਿ-ਟੋਟੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ :

ਬਾਬਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਖਰਚਾ ਕਰਦੀ, ਖਰਚੇ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਡਰਦਾ ਏਂ।
ਕੰਨਿਆ-ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਿਉਂ ਕੰਨਿਆਂ-ਹੱਤਿਆ ਕਰਦਾ ਏਂ।
ਕਿਸੇ ਸਹੇਲੀ ਤੋਂ ਮੰਗ-ਮੰਗ ਕੇ, ਪੜ੍ਹ ਲਊਂ ਕਿਤਾਬ ਉਧਾਰੀ ਮਾਂ।
ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਮੈਂ ...

ਆਉ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰੀਏ

ੳ. ਪਾਠ ਤੋਂ ਅੱਗੇ

(i) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦਾਜ ਕਾਰਨ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਤਰਕ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਪਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।
(ii) ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਪਰ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।
(iii) ਧੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।
(iv) ਭਰੂਣ-ਹੱਤਿਆ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਗੀਤ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ।

ਅ. ਕਵਿਤਾ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਲੱਭ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਕ ਬਣਾਉ।

ੲ. ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧੀ ਨੂੰ ਬੋਝ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਪਰ ਕਈ ਧੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਉ।